

Evaluatie Atlantische Commissie

Subsidieperiode 2010 - 2014

Bram van Dijk
Paul van Egmond

RAPPORT

Evaluatie Atlantische Commissie

Subsidieperiode 2010 - 2014

Bram van Dijk
Paul van Egmond

Met medewerking van:
Danielle Roosenstein

Amsterdam, 26 juni 2014

Bram van Dijk
Projectleider/ Partner DSP-groep
bvandijk@dsp-groep.nl
M 06 5539 2368

Paul van Egmond
Onderzoeker
pvanegmond@dsp-groep.nl
M 06 1611 0884

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Onderzoeksopzet	5
2.1	Doel en onderzoeksvragen	5
2.2	Methoden van onderzoek	6
3	Organisatie, doelstelling en doelgroepen	8
3.1	Organisatie	8
3.2	Doelstellingen	10
4	Evaluatie activiteiten	13
4.1	Inleiding	13
4.2	Generieke activiteiten	13
4.3	Activiteiten gericht op het onderwijs	22
4.4	Activiteiten gericht op Jonge Atlantici	27
4.5	Programma als totaal	31
5	Doelmatigheid	34
6	Beoordeling aandachtspunten evaluatie IOB	37
7	Conclusies en aanbevelingen	40
7.1	Conclusies	40
7.2	Aanbevelingen	41
Bijlagen		
Bijlage 1 Geïnterviewde personen		44
Bijlage 2 Overzicht baten 2006 t/m 2009		45

1 Inleiding

De Atlantische Commissie, opgericht in 1952, biedt een platform voor debat over (trans-Atlantische) veiligheidsvraagstukken. De activiteiten van de Atlantische Commissie zijn gericht op het overbrengen en uitwisselen van kennis. Bovendien vervult de Atlantische Commissie daarmee een netwerkfunctie.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Defensie zijn de twee belangrijkste subsidieverstrekkers van de Atlantische Commissie. Op verzoek van de beide ministeries heeft de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) een evaluatie van de Atlantische Commissie uitgevoerd, betrekking hebbend op de periode 2006-2009. Mede op grond van de uitkomsten van deze evaluatie hebben de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie destijds besloten een meerjarige subsidie toe te kennen voor de periode 2010-2014. Aangezien de subsidieperiode dit jaar eindigt, is het wederom tijd voor een evaluatie, ditmaal uitgevoerd door DSP-groep.

Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk behandelt de onderzoeksopzet en in hoofdstuk drie worden de organisatie, doelstelling en doelgroepen van de Atlantische Commissie beschreven. In hoofdstuk vier evalueren we de activiteiten van de Atlantische Commissie onderverdeeld naar publieksprogramma's, onderwijsprogramma's en programma's voor en door Jonge Atlantici. Aan het eind van dit hoofdstuk doen we een aantal constatering over het totale programma van de Atlantische Commissie en de effectiviteit daarvan. Hoofdstuk vijf betreft de doelmatigheid en in hoofdstuk zes gaan we na in hoeverre de aanbevelingen uit de vorige evaluatie van IOB zijn opgevolgd. Het rapport wordt afgesloten met de conclusies en aanbevelingen in hoofdstuk zeven.

2 Onderzoeksopzet

2.1 Doel en onderzoeksvragen

In dit onderzoek zal worden vastgesteld in hoeverre de Atlantische Commissie in de periode tussen januari 2010 en voorjaar 2014 haar doelstelling heeft behaald en in hoeverre de door IOB geformuleerde aanbevelingen zijn overgenomen in de uitvoeringspraktijk. Aan de hand van deze evaluatie worden enerzijds conclusies getrokken over de doelmatigheid en effectiviteit van de besteding van overheidsgelden en anderzijds biedt de evaluatie handvatten voor verbeterpunten bij een eventueel nieuw toe te kennen subsidie. De doelstellingen zijn door de opdrachtgever vertaald in de volgende tweeledige probleemstelling:

- Wat was de relevantie en effectiviteit van de door de Atlantische Commissie ontplooidde activiteiten?
- Wat was de doelmatigheid van de besteding van de subsidie?

Deze probleemstelling is nader geoperationaliseerd in een aantal onderzoeksvragen. Onderstaand geven we die weer.

Deelvragen met betrekking tot relevantie en effectiviteit

- Wat zijn de doelstellingen van de Atlantische Commissie gezien vanuit het perspectief van:
 - de Atlantische Commissie;
 - het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
 - het Ministerie van Defensie.
- In hoeverre zijn deze doelstellingen in de loop van de tijd gewijzigd?
- Welke typen activiteiten zijn ondernomen en met welke frequentie?
- Op welke doelgroepen richtten de in de onderhavige periode ondernomen activiteiten zich?
- Sloten de in de onderhavige periode ondernomen activiteiten logisch aan bij de doelstellingen van de Atlantische Commissie?
- In hoeverre vervult de Atlantische Commissie haar platform- en netwerkfunctie door het samenbrengen van beleidsmakers, experts, kennisvermenigvuldigers en opinieliders?
- Wat is de meerwaarde van deze functie?
- Sloten de in de onderhavige periode ondernomen activiteiten logisch aan bij de doelstellingen van de betrokken ministeries?
- Wat is het bereik en de kwaliteit van de activiteiten en publicaties van de Atlantische Commissie? Daarbij zal specifiek aandacht worden besteed aan bereik en kwaliteit van gewijzigde en nieuwe activiteiten van de Atlantische Commissie.
- In hoeverre vervult de Atlantische Commissie nog steeds een unieke positie? Met andere woorden; zijn er andere organisaties, gericht op de Nederlandse publieke opinie, met vergelijkbare doelstellingen en activiteiten als de Atlantische Commissie en, zo ja, hoe verhouden die zich tot die van de Atlantische Commissie?
- Past de subsidie van de Atlantische Commissie in het beleid van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, mede gezien in het licht van het subsidiebeleid op andere terreinen, bijvoorbeeld waar het gaat om Europese Zaken of Ontwikkelingssamenwerking?

Deelvragen met betrekking tot doorgevoerde veranderingen

- Op welke wijze heeft de Atlantische Commissie de aandachtspunten uit het IOB-rapport overgenomen?
- In hoeverre heeft dit geleid tot een wijziging van bestaande activiteiten en de invoering van nieuwe activiteiten? Het gaat daarbij onder andere om meer dynamiek in de bijeenkomsten (veelzijdiger debat), een breder uitnodigingsbeleid voor bijeenkomsten, activiteiten meer te richten op jongeren, gebruik van lesmateriaal bevorderen en actualiseren van de website.
- In hoeverre heeft dit geleid tot vergroting van bereik onder bestaande doelgroepen en een verbreding in bereik door het bereiken van nieuwe doelgroepen?
- Hoe waarden de stakeholders de manier waarop de Atlantische Commissie al dan niet de adviezen heeft overgenomen?

Deelvragen met betrekking tot doelmatigheid

- Biedt de financiële verslaglegging helder inzicht in de kostenopbouw?
- Heeft het toekennen van een meerjarige subsidie de Atlantische Commissie in staat gesteld om meer of tegen lagere (coördinatie)kosten activiteiten te ontplooiën?
- Zouden de doelstellingen van de betrokken ministeries, die ten grondslag lagen aan de verstrekte subsidie, ook op een andere wijze, tegen vergelijkbare kosten, gerealiseerd hebben kunnen worden?
- Zijn er alternatieve financieringsmodaliteiten die tot een grotere output van de Commissie kunnen leiden?

2.2 Methoden van onderzoek

Deskresearch

We hebben gebruik gemaakt van informatie die door de Atlantische Commissie zelf is verzameld over het bereik van activiteiten, bezoeken van de website, lezersaantallen, oplagen van publicaties en evaluaties en tevredenheidsenquêtes. Ook bestudeerden we de Zelfevaluatie 2009 – 2013 van de Atlantische Commissie, de jaarverslagen en de Evaluatie van de Atlantische Commissie 2006-2009 (IOB).

Interviews

Centraal in het onderzoek stonden de interviews met betrokkenen. Het ging hierbij om de directeur en bestuursleden van de Atlantische Commissie, van de Atlantische Onderwijscommissie, van Jonge Atlantici, medewerkers van het bureau van de Atlantische Commissie en vertegenwoordigers van verschillende doelgroepen (journalisten, ambtenaren, parlementariërs, academici en docenten). Een overzicht van de geïnterviewde personen staat in bijlage 1.

De Internetenquête

Wij hebben een beknopte internetenquête afgenomen onder vertegenwoordigers van de volgende doelgroepen, waarvan bekend is dat ze hebben deelgenomen aan of kennis genomen van activiteiten c.q. producten van de Atlantische Commissie:

- Jonge Atlantici
- journalisten
- stagiairs
- docenten

De respons op onze enquête is weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 2.1 Respons internetenquête

Groep	Aantal gemaild	Aantal ingevuld	Respons
Docenten	558	90	16%
Journalisten	65	11	17%
Jonge Atlantici	180	53	29%
Stagiaires	24	16	67%

Deze respons is met name voor de stagiaires heel goed te noemen. Bij de overige groepen is de respons duidelijk lager en mag verwacht worden dat degenen die de vragenlijst hebben beantwoord het sterkst betrokken zijn bij de activiteiten van de Atlantische Commissie.

Scan websites

We voerden een scan van relevante websites uit om in combinatie met (een deel van) de interviews te bepalen in hoeverre de Atlantische Commissie een unieke positie vervult.

De scan bestond uit een beknopte inhoudsanalyse van de websites van HCSS, Clingendael, NGIZ, Europese Beweging Nederland, Stichting JASON en NVNN. Hierbij is nagegaan of deze organisaties activiteiten (laten) ondernemen die een sterke mate van overlap hebben met activiteiten die door de Atlantische Commissie worden uitgevoerd.

Participatieve observatie

Wij woonden twee door de Atlantische Commissie georganiseerde activiteiten bij, om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de activiteiten die in deze evaluatie aan bod komen.

3 Organisatie, doelstelling en doelgroepen

3.1 Organisatie

Structuur

Het *bestuur* is formeel eindverantwoordelijk voor het functioneren van de Atlantische Commissie. In de praktijk heeft het bestuur een adviserende en toezichthoudende functie op de werkzaamheden die worden uitgevoerd door een werkapparaat, verder te noemen *het bureau*, dat onder leiding staat van een *directeur*.

Bij het vormgeven van de activiteiten zijn voorts de onderwijscommissie en Jonge Atlantici van belang.

Omdat de Atlantische Commissie een stichting is en geen vereniging, heeft zij geen leden. In de praktijk fungeert het 'begunstigerschap' van de Atlantische Commissie als een proxy-lidmaatschap. Begunstigers betalen een jaarlijkse contributie en ontvangen daarvoor onder meer het tijdschrift *Atlantisch Perspectief*.

Bestuur

De Stichting Atlantische Commissie heeft een dagelijks en een algemeen bestuur, waarbij het dagelijks bestuur deel uit maakt van het algemeen bestuur. Het dagelijks bestuur komt tenminste twee maal per jaar bijeen en het algemeen bestuur houdt tenminste drie maal per jaar een vergadering. In het dagelijks en algemeen bestuur hebben onder andere vertegenwoordigers van politieke partijen zitting, evenals deskundigen op het gebied van trans-Atlantische betrekkingen en veiligheidspolitiek.

Het dagelijks bestuur bestaat uit een voorzitter, twee vicevoorzitters, een penningmeester, een secretaris, een waarnemer namens het ministerie van Buitenlandse Zaken, een waarnemer namens het ministerie van Defensie en nog een beperkt aantal andere leden.

De voorzitter houdt frequent contact met de directeur en zit naast de bestuursvergaderingen ook tal van openbare bijeenkomsten voor. De penningmeester heeft een toezichthoudende en controlerende functie ten aanzien van de inkomsten en uitgaven. De dagelijkse financiële handelingen (tot een bepaald bedrag) worden verricht door de directeur. Eens per kwartaal verifieert de penningmeester de financiële handelingen en verleent hij goedkeuring aan (voorgenomen) uitgaven boven het vastgestelde normbedrag.

Bureau

De Stichting Atlantische Commissie heeft een bureau met vaste medewerkers. De directeur van de Atlantische Commissie is zowel inhoudelijk als zakelijk directeur. Dat wil zeggen dat hij inhoudelijk verantwoordelijk is voor het bedenken van de onderwerpen van de activiteiten en publicaties en zakelijk voor de organisatie en financiële huishouding van de Atlantische Commissie. De directeur vervult een schakelfunctie tussen het bestuur en het bureau.

Het bureau is belast met de voorbereiding en uitvoering van diverse activiteiten van de Atlantische Commissie. Het organiseert seminars, conferenties, studiebezoeken, publieksbijeenkomsten en nog een aantal andere activiteiten en verzorgt de redactie, productie en verspreiding van het tijdschrift *Atlantisch Perspectief* en de overige publicaties. Ook het onderhouden van de website van de Atlantische Commissie behoort tot het takenpakket van het bureau.

De huidige samenstelling van het bureau bestaat uit de directeur en een vaste staf van vijf medewerkers. Uitgedrukt in fte beschikt de Atlantische Commissie over 4,2 fte. Voorts verrichten stagiairs werkzaamheden voor de Atlantische Commissie. In 2013 zijn er zeven stagiairs werkzaam geweest. In voorgaande jaren heeft een vergelijkbaar aantal stagiairs voor het bureau gewerkt.

Onderwijscommissie

Ten behoeve van de onderwijsactiviteiten wordt de Atlantische Commissie ondersteund door de Atlantische Onderwijscommissie. Deze commissie probeert de aandacht voor internationale (veiligheids)vraagstukken in het voortgezet onderwijs te bevorderen door het organiseren van conferenties, seminars en nascholingscursussen. Verder is een aantal lespakketten en websheets ontwikkeld dat gebruikt kan worden in het voortgezet onderwijs (havo/vwo).

In de Atlantische Onderwijscommissie zitten vertegenwoordigers uit het voortgezet onderwijs en het hoger beroepsonderwijs (lerarenopleidingen). Vier docentenverenigingen, te weten de Vereniging voor docenten Geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN), de Europese Vereniging voor Geschiedenisleraren (EUROCLIO), de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) en het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) zijn in de Onderwijscommissie vertegenwoordigd.

De Onderwijscommissie vergadert ongeveer zes maal per jaar. Tijdens deze vergaderingen wordt teruggeblikt op de georganiseerde activiteiten, nagedacht over onderwerpen en sprekers voor nieuwe activiteiten en gesproken over het te ontwikkelen lesmateriaal. De onderwijscommissie werkt vanzelfsprekend nauw samen met de onderwijsmedewerker van de Atlantische Commissie.

Bestuur Jonge Atlantici

Jonge Atlantici bestaat sinds 2006 en heeft als doel studenten en pas-afgestudeerden bewust te maken van en te betrekken bij gezamenlijke veiligheidsvraagstukken van de Verenigde Staten en Europa. Jonge Atlantici is een platform voor dialoog over de toekomst van de NAVO, zowel voor jongeren binnen Nederland als in de andere NAVO- en Partnership for Peace-landen. Om dit te bereiken, organiseert Jonge Atlantici verschillende nationale en internationale evenementen die gericht zijn op een jong publiek (18-35 jaar), waarbij zij samenwerkt met een groot aantal partnerorganisaties.

Eind 2013 bestaat het bestuur van Jonge Atlantici inclusief voorzitter en secretaris uit tien man/vrouw. Zij bedenken de activiteiten en voeren die ook grotendeels uit. De projectmanager Onderwijs en Jongeren van het bureau heeft een klankbordfunctie voor het bestuur van Jonge Atlantici.

Begunstigers

In onderstaande tabel is de ontwikkeling van het aantal begunstigers en student begunstigers sinds 2009 weergegeven.

Tabel 3.1

Aantal begunstigers

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Begunstigers	298	281	266	238	214	194
Studentbegunstigers	72	70	84	126	150	166
Totaal	370	351	350	364	364	360

In de afgelopen jaren is sprake geweest van een licht dalende tendens. Daarbij valt echter vooral op dat het aantal 'gewone' begunstigers duidelijk is afgenomen en dat deze afname voor een groot deel wordt gecompenseerd door een toename van het aantal student begunstigers.

3.2 Doelstellingen

Doelstellingen van de Atlantische Commissie

In de statuten (die dateren van 1952 en zijn herzien in 1986) van de Atlantische Commissie is de doelstelling als volgt geformuleerd: "De Stichting heeft ten doel belangstelling en inzicht te wekken in de internationale Atlantische samenwerking". Overigens wordt in de statuten ook aangegeven op welke wijze deze doelstelling gerealiseerd moet worden, namelijk door:

- a vraagstukken ter zake te onderzoeken of te doen onderzoeken;
- b omtrent zodanige vraagstukken voorlichting te geven;
- c studies op deze gebieden te publiceren in tijdschriften en andere uitgaven, al dan niet door zichzelf uitgegeven;
- d het organiseren van lezingen en conferenties, en voorts alle andere rechtens geoorloofde middelen.

We richten ons in deze paragraaf echter uitsluitend op het te bereiken einddoel.

Uit zowel interviews als jaarverslagen van de Atlantische Commissie blijkt dat het eerste deel van deze doelstelling (dat wil zeggen belangstelling en inzicht te wekken) breed onderschreven wordt. Het gaat er nadrukkelijk niet om bepaalde standpunten 'op te dringen'. Daarom wordt ook belangrijk gevonden dat trans-Atlantische vraagstukken vanuit uiteenlopende perspectieven worden belicht. Hoewel dit in de praktijk ook gebeurt, neemt dat niet weg dat bij veel activiteiten (logischerwijs) ook het belang van de VS of/ en de NAVO voor de veiligheid in Europa benadrukt wordt.

Het tweede deel van de doelstelling dat het onderwerp van die belangstelling benoemt, namelijk de internationale Atlantische samenwerking, wordt in de zelfevaluatie van de Atlantische Commissie nader toegespitst tot:

"De doelstelling van de stichting Atlantische Commissie is het aanbieden van een platform voor publieke discussie en debat teneinde de bekendheid met en het bewustzijn van trans-Atlantische veiligheidsvraagstukken, in het bijzonder de rol van de NAVO hierin, te bevorderen."

Doelstellingen volgens de departementen en andere subsidieverstrekkers

Uit de interviews blijkt dat de betrokken departementen de doelstelling van de Atlantische Commissie inclusief de nadere precisering van het onderwerp onderschrijven. Tevens zijn zij van mening dat de Atlantische Commissie binnen het kader van deze doelstelling opereert. Voor de departementen geldt dat met name het bieden van een platform voor de publieke discussie, debat en kennisoverdracht en -uitwisseling¹ en de netwerkfunctie van de Atlantische Commissie van groot belang worden gevonden. Het is voor de Ministeries nuttig dat mensen op sleutelposities goed geïnformeerd zijn over veiligheidsvraagstukken en de rol van de NAVO daarbij. Ook de brede samenstelling van het bestuur van de Atlantische Commissie wordt met het oog op de netwerkfunctie belangrijk gevonden. Overigens zijn deze doelstellingen die de ministeries met de subsidie beogen niet in de subsidiebeschikking opgenomen. Deze beschikking heeft uitsluitend een formeel en procedureel karakter.

Beide departementen vinden het van belang dat er een onafhankelijke organisatie is die aandacht besteedt aan trans-Atlantische samenwerking en veiligheidsvraagstukken. De onafhankelijkheid komt vooral tot uitdrukking doordat het programma van de Atlantische Commissie wordt vastgesteld door het bestuur van de Atlantische Commissie. De betrokkenheid van het Ministerie van Defensie bij het programma van de Atlantische Commissie is wat groter dan die van het Ministerie van Buitenlandse Zaken², zo blijkt uit de interviews met de vertegenwoordigers van de departementen en de Atlantische Commissie. Defensie vraagt soms de Atlantische Commissie aandacht te besteden aan bepaalde onderwerpen die voor Defensie relevant zijn.

Ook de NAVO en de Amerikaanse ambassade vragen enkele keren per jaar aan de Atlantische Commissie bepaalde activiteiten te organiseren. Door de geïnterviewde vertegenwoordigers van de Atlantische Commissie wordt aangegeven dat het prettig zou zijn als het Ministerie van Buitenlandse Zaken dit ook zou doen en daarmee het belang van de Atlantische Commissie voor het ministerie zou benadrukken.

Overige subsidieverstrekkers

Ook de geïnterviewden van de twee belangrijkste overige subsidieverstrekkers, te weten de NAVO en de Amerikaanse ambassade, onderschrijven de doelstelling die door de Atlantische Commissie wordt gehanteerd en vinden dat de uitgevoerde activiteiten goed binnen de doelstellingen passen.

Doelgroepen

In het jaarverslag van 2013 worden de volgende doelgroepen onderscheiden:

- begunstigers van de Commissie
- politici
- journalisten
- universitaire docenten
- young professionals
- studenten

Noot 1 Dit begrip wordt niet (expliciet) in de doelstelling van de Atlantische Commissie benoemd, maar wel door de departementen.

Noot 2 Wel heeft het Ministerie van Buitenlandse Zaken de formele taak om toezicht uit te oefenen op een effectieve en efficiënte aanwending van de subsidie. In dat kader laat het ministerie ook periodiek een evaluatie van de Atlantische Commissie uitvoeren.

- pas-afgestudeerden
- docenten bovenbouw voorgezet onderwijs
- leerlingen bovenbouw voorgezet onderwijs

In de zelfevaluatie wordt ook het algemeen publiek als doelgroep genoemd.

Voor veel van de genoemde doelgroepen wordt een kennisvermenigvuldigingsrol verwacht en wel op twee manieren:

- 1 Het aantal personen dat binnen een bepaalde doelgroep bereikt wordt, is vaak beperkt en er wordt dan ook verwacht dat de mensen die bereikt worden een kennisvermenigvuldigingsfunctie hebben binnen hun doelgroep.
- 2 In de tweede plaats wordt van bepaalde doelgroepen verwacht dat die ook buiten de eigen doelgroep kennis vermenigvuldigen. Zo wordt van universiteitsdocenten niet alleen kennisvermenigvuldiging richting vakgenoten maar zeker ook richting studenten verwacht, van leerkrachten bovenbouw natuurlijk richting hun leerlingen en van journalisten richting de krantlezer of tv-kijker oftewel het algemeen publiek.

Geconstateerd kan worden dat jongeren goed vertegenwoordigd zijn bij de doelgroepen, waarbij de leerlingen van de bovenbouw een indirecte doelgroep vormen.

Voorts kan worden geconcludeerd dat de activiteiten niet of nauwelijks op het algemene publiek zelf zijn gericht en het algemene publiek in feite door de Atlantische Commissie als een afgeleide of secundaire doelgroep wordt beschouwd. Deze keuze wordt door de geïnterviewden logisch gevonden. Een aantal van hen geeft expliciet aan dat de gemiddelde Nederlandse burger doorgaans niet of nauwelijks geïnteresseerd is in (trans-Atlantische) veiligheidsvraagstukken tenzij er sprake is van veiligheidsvraagstukken waar Nederland bij betrokken is c.q. voor Nederland een dreiging inhouden. Als voorbeelden worden genoemd de missie naar Afghanistan en de crisis rond Oekraïne.

4 Evaluatie activiteiten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de activiteiten die door de Atlantische Commissie in de onderzoeksperiode zijn uitgevoerd, afzonderlijk geëvalueerd. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt in de drie hoofdonderdelen die in die onderzoek binnen de werkzaamheden van de Atlantische Commissie onderscheiden worden:

- Generieke activiteiten waaronder publieksbijeenkomsten en seminars.
- Activiteiten specifiek gericht op onderwijs.
- Activiteiten voor en door Jonge Atlantici.

Bij de evaluatie van de activiteiten is naast de interviews met sleutelpersonen en de digitale enquêtes gebruik gemaakt van de informatie die de Atlantische Commissie zelf in jaaranalyses en zelfevaluatie heeft vastgelegd ter evaluatie en verantwoording van hun activiteiten. Onder andere gegevens over aantallen deelnemers aan bijeenkomsten, gebruikersgegevens over de website, verkoop van lesmateriaal en berichtgeving in de media zijn van de Atlantische Commissie afkomstig.

In de evaluatie van de activiteiten wordt steeds een korte beschrijving gegeven van de inhoud en wordt vervolgens ingegaan op waardering, waarbij waar mogelijk ook de benutting van de met de activiteiten overgedragen kennis en informatie aan de orde komt. Aan het eind volgen enkele suggesties voor de uitvoering van deze activiteiten.

4.2 Generieke activiteiten

In deze paragraaf richten we ons op de volgende zes activiteiten:

- 1 Publieksbijeenkomsten, seminars en overige bijeenkomsten
- 2 Studiebezoeken NAVO hoofdkwartier en studiereizen journalisten
- 3 Tijdschrift Atlantisch Perspectief
- 4 Media
- 5 Opinie onderzoek TNS/NIPO
- 6 Leerstoel

4.2.1 Publieksbijeenkomsten, seminars en overige bijeenkomsten

Het organiseren van bijeenkomsten over thema's die verband houden met veiligheidsvraagstukken vormt een van de kernactiviteiten van de Atlantische Commissie. Mede naar aanleiding van de vorige evaluatie van het IOB zijn er vanaf 2010 in deze activiteiten een aantal veranderingen doorgevoerd:

- Er zijn professionele 'moderators' ingehuurd.
- Er worden audiovisuele verslagen gemaakt van bijeenkomsten die op de website terug te vinden zijn.
- De programma's zijn opengesteld voor niet-begunstigers van de Atlantische Commissie.

In de periode 2010-2013 zijn in totaal 167 bijeenkomsten georganiseerd. Er wordt, zoals blijkt uit de jaarverslagen van de Atlantische Commissie, een breed scala van onderwerpen behandeld met het zwaartepunt bij trans-Atlantische veiligheid en samenwerking.

Bereik

In tabel 4.1 is aangegeven hoeveel bijeenkomsten georganiseerd zijn en het (absoluut en gemiddeld) aantal deelnemers aan deze bijeenkomsten.

Tabel 4.1

Publieksbijeenkomsten

	Aantal bijeenkomsten	Totaal aantal deelnemers	Gemiddeld aantal
2010	12	1030	86
2011	14	1435	103
2012	17	1810	106
2013	9	660	73
Totaal	52	4935	95

De bijeenkomsten worden over de jaren heen door gemiddeld rond de 100 bezoekers bezocht. Wat opvalt, is de sterke teruggang in 2013 van zowel het aantal bijeenkomsten als het gemiddeld aantal bezoekers. Dat er minder bijeenkomsten georganiseerd zijn is een gevolg van uitputting van de financiële middelen. Daarbij speelt een rol dat de bijeenkomsten duurder geworden zijn door de inzet van professionele moderators. Twee bijeenkomsten zijn niet doorgegaan omdat er geen subsidie (naast de middelen die door de ministeries ter beschikking worden gesteld) gevonden kon worden. Er kan niet worden aangegeven of de daling in het gemiddeld bezoekersaantal in 2013 een incidentele oorzaak of een structurele oorzaak heeft.

Beoordeling

Uit de interviews blijkt dat deze bijeenkomsten positief tot zeer positief worden beoordeeld. Tijdens de interviews kregen we van de meeste respondenten te horen dat de gekozen thema's uit verschillende invalshoeken benaderd worden en dat de kwaliteit van de sprekers hoog is. Een enkele geïnterviewde geeft aan dat 'de informatie toch overwegend uit een bepaalde hoek komt. Zo lang je dat weet en daar rekening mee houdt is dat geen probleem'.

Op basis van de jaarverslagen van de Atlantische Commissie kan overigens worden vastgesteld dat bij een aantal bijeenkomsten de sprekers inderdaad een functie bekleden waarbij een positieve opstelling ten opzichte van de NAVO logisch is, maar dat bij andere bijeenkomsten juist sprekers met een onafhankelijke positie acte de présence geven.

De journalisten die de digitale enquête hebben beantwoord, hebben eveneens een positief oordeel, zo blijkt uit de onderstaande tabel.

Tabel 4.2 Waardering journalisten voor publieksbijeenkomsten/seminars

Oordeel kwaliteit	Aantal	%
Zeer goed	2	17%
Goed	9	75%
Neutraal	1	8%
Slecht	-	-
Zeer slecht	-	-
Totaal	12	100%

De meeste van deze respondenten hebben voor het laatst in 2014 een bijeenkomst bijgewoond en gemiddeld genomen hebben zij de afgelopen jaren $\pm$ vijf bijeenkomsten bezocht.

Vrijwel alle respondenten maken bij hun werkzaamheden gebruik van de informatie die ze bij deze bijeenkomsten hebben verkregen, vooral door die informatie te verwerken in artikelen en reportages, soms ook bij het houden van een interview.

Suggesties

Gelet op het positieve oordeel over de kwaliteit van de bijeenkomsten is het logisch dat er geen ingrijpende suggesties voor verandering/verbetering worden gedaan. De belangrijkste suggestie in dit verband is dat een bijeenkomst met de actuele ontwikkelingen in de Oekraïne als thema georganiseerd had kunnen worden.³

Daarnaast werd gesuggereerd meer mogelijkheden te bieden (voor journalisten) bepaalde zaken met de spreker(s) nog even door te spreken of een kort aanvullend interview te houden. Het is nu soms een fly-in - fly out.

Verder zou een korte verslaglegging voor geïnteresseerden die een bijeenkomst niet konden bijwonen worden gewaardeerd. Uit deze suggestie kan worden afgeleid dat niet alle journalisten bekend zijn met het feit dat verslagen op de website van de Atlantische Commissie te vinden zijn.

4.2.2 Studiebezoeken NAVO hoofdkwartier en studiereizen

Jaarlijks worden er voor verschillende doelgroepen (journalisten, Jonge Atlantici, parlementaire medewerkers, medewerkers van universiteiten en onderzoeksinstituten) eendaagse studiebezoeken aan het NAVO hoofdkwartier in Brussel georganiseerd. Het aantal deelnemers is afhankelijk van de doelgroep en varieert (in 2013) van acht tot dertig.

In samenwerking met de NATO's Public Diplomacy Division wordt voor deze bezoeken een programma samengesteld waarin ruim aandacht wordt geschonken aan recente ontwikkelingen binnen de NAVO. Vanuit het perspectief van de NAVO is het van belang dat (potentiële) opinie

Noot 3 Overigens heeft Clingendael vrij snel na het ontstaan van de crisis in Oekraïne een bijeenkomst aan dit onderwerp gewijd.

makers en leaders op bezoek komen en door middel van achtergrondgesprekken beter geïnformeerd worden over de NAVO. Voorts zijn in de periode 2010-2013 twee studiereizen georganiseerd waarvan een naar de VS.

Bereik

In totaal hebben in de periode 2010-2013 twaalf bezoeken aan de NAVO plaatsgevonden en bedroeg het aantal deelnemers in totaal 156. Aan de studiereizen hebben 22 journalisten deelgenomen.

Beoordeling

Een beperkt aantal geïnterviewden heeft zicht op de studiebezoeken aan de NAVO in Brussel. Deze geïnterviewden (zowel enkele deelnemers als betrokkenen bij de organisatie) zijn zonder uitzondering positief over de studiebezoeken. Voor de organisatoren is het leuk en nuttig om te kunnen laten zien wat ze doen en de deelnemers vinden het zeer informatief. Er is veel discussie en uitwisseling. De standpunten van de bezoekers lopen vaak uiteen, zodat er geen sprake is van 'preaching for the converted'.

In de digitale enquête voor de journalisten is geen onderscheid gemaakt naar de studiebezoeken aan de NATO en de drie specifiek voor journalisten georganiseerde studiereizen. De waardering voor deze beide activiteiten is weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 4.3 Waardering studiebezoeken/studiereizen door journalisten

Oordeel waarde	Aantal	%
Zeer groot	5	50%
Groot	4	40%
Niet groot, niet gering	1	10%
Gering	-	-
Zeer gering	-	-
Totaal	10*	100%

*Een respondent heeft deze vraag niet beantwoord.

Uit de tabel blijkt dat de waardering van journalisten voor de studiebezoeken/-reizen vrijwel zonder uitzondering (zeer) groot is.

Suggesties

In de digitale enquête worden door enkele journalisten suggesties aangedragen:

- Uitnodigingen voor de studiebezoeken eerder versturen om te voorkomen dat potentiële deelnemers geen ruimte meer hebben in hun agenda.
- Proberen de kosten voor de studiereis naar de VS wat te verminderen, het is behoorlijk kostbaar voor journalisten.
- Meer aandacht voor nieuwe lidstaten in Oost Europa, wat voor de hand ligt gezien de crisis in Oekraïne.

4.2.3 Atlantisch Perspectief en overige publicaties

De Atlantische Commissie brengt al sinds 1991 het tijdschrift *Atlantisch Perspectief* uit. Jaarlijks verschijnen er acht nummers in een oplage van 1.200 stuks. Het bevat opinieartikelen, analyses en columns over (actuele) ontwikkelingen op het gebied van de internationale betrekkingen en veiligheidspolitiek. Op de website zijn alle artikelen die zijn verschenen tussen 1991 en 2013 gratis te raadplegen en doorzoekbaar op auteur en titel. *Atlantisch Perspectief* is sinds 2012 digitaal verkrijgbaar via een *app* voor iPad en iPhone.

De redactie bestaat uit een eindredacteur (in dienst van de Atlantische Commissie), een redactionele adviesraad en een internationale adviesraad. De redactionele adviesraad wordt voorgezeten door de directeur van de Atlantische Commissie; ook het secretariaat wordt door de Atlantische Commissie verzorgd. Ongeveer de helft van de tien leden van deze adviesraad is wetenschapper (onder wie prof. Dr. Marianne van Leeuwen die de leerstoel Moderne trans-Atlantische betrekkingen bekleedt). Daarnaast maken vertegenwoordigers van het Ministerie van Defensie, Clingendael en het bedrijfsleven deel uit van deze adviesraad.⁴

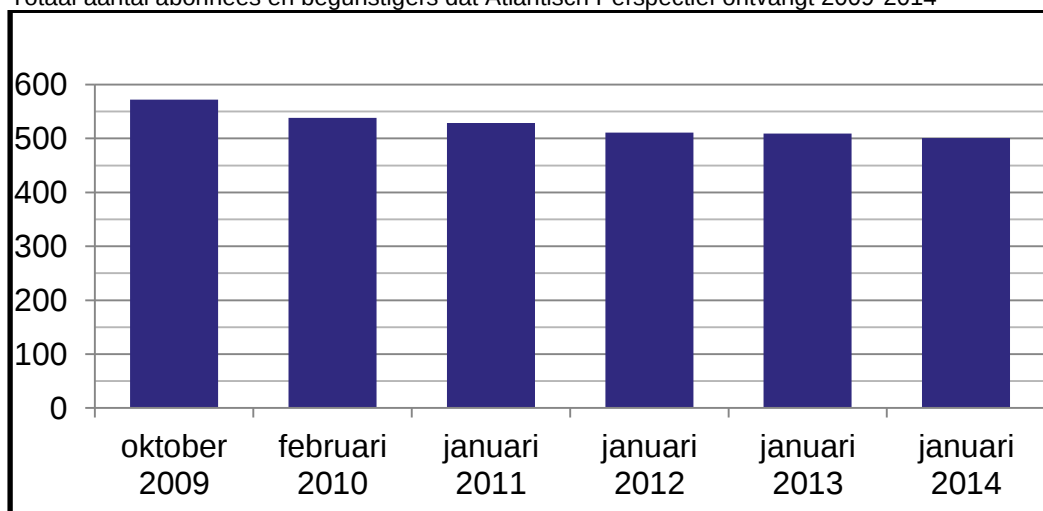
Er is in 2013 een voorzichtig begin gemaakt met de digitalisering van het tijdschrift in de vorm van een *app*. Ook kunnen abonnees en begunstigers het tijdschrift vanaf eind 2013 kosteloos downloaden.

Bereik

Het blad wordt verstuurd aan de begunstigers, student begunstigers, abonnees, student abonnees en een groot aantal andere relaties van de Atlantische Commissie.

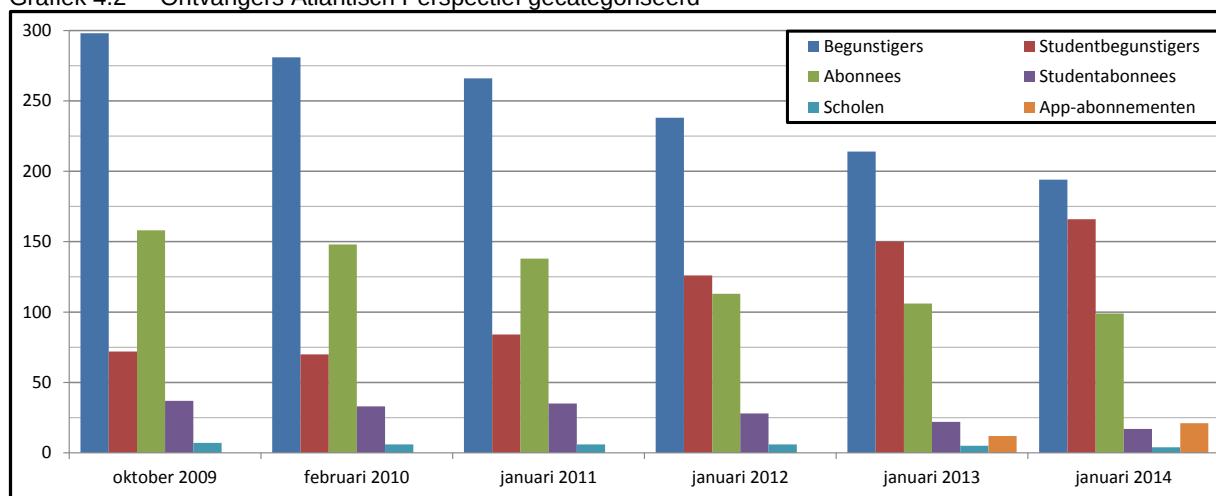
De ontwikkeling van het aantal begunstigers en abonnees is vanaf 2009 weergegeven in onderstaande grafieken. Er is sprake van een lichte daling in de evaluatieperiode.

Grafiek 4.1 Totaal aantal abonnees en begunstigers dat *Atlantisch Perspectief* ontvangt 2009-2014

Noot 4 Gebaseerd op jaarverslag Atlantische Commissie 2013.

Grafiek 4.2 Ontvangers Atlantisch Perspectief gecategoriseerd

Beoordeling

In de digitale enquêtes onder journalisten en Jonge Atlantici is gevraagd naar het oordeel over Atlantisch Perspectief:

Gemiddeld lezen de geënquêteerde Jonge Atlantici drie à vier keer per jaar een publicatie van de Atlantische Commissie. Ongeveer de helft van hen maakt tijdens werk of studie gebruik van inzichten of informatie uit deze publicaties, vaak voor het schrijven van een paper of een essay.

Tabel 4.4 Hoe vaak lezen journalisten publicaties

Leest publicaties (10 respondenten)	Hoe vaak
2	1-3 keer per jaar
6	3-5 keer per jaar
2	6 keer of meer per jaar

De journalisten die aangeven geen publicaties te lezen, geven als reden op dat ze daar geen tijd voor hebben. De tien journalisten (83%) die wel publicaties lezen, geven aan dat zij die publicaties ook gebruiken in hun werk.

Tabel 4.5 Hoe vaak lezen Jonge Atlantici publicaties

Leest publicaties (50 respondenten)	Hoe vaak
1	Minder dan 1 keer per jaar
16	1-3 keer per jaar
12	3-5 keer per jaar
21	6 keer of meer per jaar

Van Jonge Atlantici die de publicaties lezen, maken dertig personen (60%) gebruik van de publicaties in hun werk.

4.2.4 Media

Atlantische Commissie in de media

Uit de jaarverslagen blijkt dat een breed spectrum van tijdschriften en regionale en landelijke dagbladen aandacht besteedt aan activiteiten van de Atlantische Commissie. Daarnaast is de directeur van de Atlantische Commissie enkele keren per jaar te beluisteren in een radiocommentaar. Op de televisie is de Atlantische Commissie niet in het nieuws geweest. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de Atlantische Commissie in de pers van 2009-2013.

Tabel 4.6 Atlantische Commissie in de pers 2009-2013

Betreft/Naar aanleiding van	Aantal
Bijeenkomst	45
TNS NIPO enquête	39
Atlantisch Perspectief	17
Artikel Bram Boxhoorn, directeur AC	11
Advertentie	9
Evaluatie Atlantische Commissie 2006-2009	9
Mediatour journalisten	8
Interview Bram Boxhoorn, directeur AC	7
Interview overig	4
Artikel bestuurslid	2
Interview bestuurslid	2
Diversen	2
Totaal	155

Uit de tabel blijkt dat de Atlantische Commissie het vaakst door middel van bijeenkomsten en de TNS NIPO enquête (zie 4.2.5) in het nieuws komt. Het totale aantal keren dat de Atlantische Commissie via de traditionele media in het nieuws komt, is beperkt.

Dit is gelet op de communicatiestrategie van de Atlantische Commissie, die gericht is op kennisvermenigvuldigers en niet op het brede publiek, ook goed verklaarbaar.

Website

Op de website van de Atlantische Commissie (www.atlcom.nl of www.atlantischecommissie.nl) staat informatie over de organisatie, doelstellingen en de vele activiteiten van de Atlantische Commissie, de Atlantische Onderwijscommissie en Jonge Atlantici.

Veel publicaties kunnen online worden ingezien, en scholieren kunnen werken met de verschillende websheets. Via de site kunnen geïnteresseerden zich ook aanmelden voor programma's van de Atlantische Commissie en (video)verslagen bekijken van afgelopen bijeenkomsten.

De website is sinds de vorige evaluatie op een aantal onderdelen beperkt vernieuwd.

De ontwikkeling van het aantal bezoekers van de website is in onderstaande grafiek weergegeven.

Grafiek 4.3 Bezoekers website Atlantische Commissie 2010 - 2013

De grafiek laat een duidelijke groei zien van het aantal keren dat de website wordt bezocht. De groei is vooral in de jaren 2012 en 2013. Dit duidt op een toenemend belang van de website als communicatiemiddel.

Uit de interviews komt de suggestie de website te vernieuwen. Deze is nu functioneel, maar traditioneel, onder meer door een ouderwetse, statische vormgeving. Het gaat dan met name om het faciliteren van interactie op de website. Overigens bestaat bij de Atlantische Commissie het voornemen om de website grondig te vernieuwen.

4.2.5 Opiniepeiling

Jaarlijks laat de Atlantische Commissie door onderzoeksbureau TNS/NIPO een opiniepeiling uitvoeren over verschillende onderwerpen die het werkterrein van de Atlantische Commissie betreffen.

In 2012 en 2011 is onder meer gevraagd naar het draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor de NAVO. In 2011 was 79% van mening dat het lidmaatschap van de NAVO van belang was voor de Nederlandse Veiligheid. In 2012 was dit gedaald naar 64%.

De enquête van 2013 bevatte vragen over de positie van Defensie in het speelveld van internationale samenwerking, militaire interventies en bezuinigingen. In het jaarverslag 2013 zijn de belangrijkste resultaten van deze enquête weergegeven.

Door verschillende geïnterviewden wordt aangegeven dat het van belang is dat deze enquêtes jaarlijks worden gehouden. Het biedt relevante informatie die niet door andere organisaties geleverd wordt. Ook door journalisten wordt vaak van deze informatie gebruik gemaakt.

4.2.6 Leerstoel en Stichting voor Strategische studies

De Atlantische Commissie heeft in 2005 een bijzondere leerstoel Moderne Trans-Atlantische Betrekkingen ingesteld aan de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

Sinds oktober 2009 bekleedt dr. Marianne van Leeuwen deze leerstoel. Zij werkt sinds 2003 bij de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst (AIVD) als senior beleidsadviseur. Op 17 september 2010 hield zij haar oratie, getiteld 'Vrede als neven doel. Amerika, Europa en het Midden-Oosten Vredesproces'.

In 2012 gaf zij onder andere een werkcollege 'Trans-Atlantische relaties getoetst aan het Palestijnse vraagstuk en de Arabische Lente' voor twintig Masterstudenten. Ook begeleidde zij zes Masterscripties en drie promotieonderzoeken.

In 2013 gaf zij onder andere een werkcollege 'Trans-Atlantische betrekkingen getoetst aan buitenlands beleid' voor vijftien Masterstudenten en een werkcollege 'Domestic context of American foreign policy making' voor twintig Masterstudenten Amerikanistiek. Zij begeleidde vier Masterscripties, een Bachelor scriptie en een promotieonderzoek, schreef een tweetal artikelen en gaf acht lezingen of presentaties voor diverse doelgroepen.

Stichting voor strategische studies

De Stichting voor Strategische Studies is een zelfstandige organisatie die zorg draagt voor de wetenschappelijke activiteiten van de Atlantische Commissie. De Stichting richt zich op het initiëren en bevorderen van wetenschappelijk onderzoek naar veiligheidsvraagstukken. Dr. Rob de Wijk was van mei 1999 tot februari 2008 bijzonder hoogleraar Strategische Studies aan de Universiteit Leiden op een door deze stichting opgerichte en gefinancierde leerstoel. Deze stichting wordt niet door de Atlantische Commissie gefinancierd. Van april 2009 tot juli 2011 was dr. Julian Lindley-French bijzonder hoogleraar Strategische Studies.

In mei 2012 werd mevrouw dr. Isabelle Duyvesteyn benoemd tot bijzonder hoogleraar Strategische Studies. Haar leeropdracht omvat internationale veiligheid in brede zin, met speciale aandacht voor de rol van militaire macht als instrument in het buitenlands beleid van regeringen. Isabelle Duyvesteyn is universitair hoofddocent bij het Departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis van de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Het is een aanstelling van één dag in de week: de leeropdracht is mede door de Atlantische Commissie bepaald.

Met de beide leerstoelen en de Stichting voor Strategische Studies worden het profiel en het netwerk van de Atlantische Commissie in de academische wereld versterkt. Daarnaast dragen deze academische activiteiten bij aan de werving van studenten voor Jonge Atlantici.

Het voornemen bestaat om ook aan de Universiteit van Nijmegen een leerstoel voor een dag in de week in te stellen, zodat ook via deze universiteit meer studenten geïnteresseerd kunnen raken in de werkzaamheden van de Atlantische Commissie en het netwerk in de academische wereld verder wordt versterkt.

4.3 Activiteiten gericht op het onderwijs

4.3.1 Inleiding

De Atlantische Onderwijscommissie richt zich op het uitdragen van en voorlichting geven over trans-Atlantische veiligheidsvraagstukken aan docenten en scholieren in de bovenbouw van het Voortgezet Onderwijs en het Hoger Beroepsonderwijs (HBO). De commissie heeft het volgende proces voor ogen bij het grootste deel van haar activiteiten: informatie komt van de primaire bron (spreker op congres of seminar), docenten filteren deze informatie en geven het door aan leerlingen.

In de commissie zitten (oud-)docenten (via hen zijn drie docentenverenigingen vertegenwoordigd⁵), een oud-voorzitter van de Centrale Directie Openbaar Onderwijs Zaanstad, een rector en een Amerikanist. De Directeur Atlantische Commissie is secretaris van de commissie en in totaal zijn er dertien leden. De commissie wordt ondersteund door de projectleiders jeugd en onderwijs van de Atlantische Commissie.

Programma

De volgende activiteiten komen voort uit en vinden plaats onder auspiciën van de Atlantische Onderwijscommissie:

- conferenties en regionale (nascholings-) seminars
- studiereizen docenten
- lesmateriaal
- profielwerkstukkenprojecten

4.3.2 Conferenties en regionale seminars

Onderwerpen op de jaarlijkse onderwijsconferentie in het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht worden zoveel mogelijk gekoppeld aan eindexamenonderwerpen. In de ochtend worden er lezingen gehouden en 's middags workshops waarin de vertaling naar het klaslokaal een belangrijk onderwerp is. De voorzitter van de Atlantische Onderwijscommissie treedt op als moderator.

De regionale seminars zijn in de periode 2010-2013 gehouden in Zwolle (vier keer, in samenwerking met de Christelijke Hogeschool Windesheim en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden), in Breda (twee keer, in samenwerking met NLDA, hogescholen Avans en Fontys) en in Heerenveen (een keer).

De doelgroep van de seminars zijn docenten (in opleiding) aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer en economie uit het voortgezet onderwijs en overige geïnteresseerden.

Noot 5 De Vereniging voor docenten Geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN), de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) en het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG).

Bereik

Tabel 4.6 Overzicht aantal bijeenkomsten (conferenties en seminars) en deelnemers

	Aantal bijeenkomsten	Aantal deelnemers	Gemiddelde opkomst
2010	5	400	80
2011	5	613	123
2012	4	230	58
2013	7	309	44
Totaal	21	1552	74

Het gemiddelde aantal deelnemers heeft een piek in 2011, daarna volgt een terugval in 2012 en 2013.

De onderwijsconferenties waren in eerste instantie bedoeld voor docenten (havo en vwo), maar er komen ook steeds meer leerlingen en studenten op af.

Er wordt dus gericht op havo en vwo: daarmee blijft het vmbo (met het grootste aantal leerlingen) buiten beeld. Uit de interviews leiden we af dat hier sprake is van een bewuste keuze door de Onderwijsconferentie met als argumentatie dat 'de interesse in onze onderwerpen samenhangt met opleidingsniveau'.

Van de docenten die de enquête invulden nam de overgrote meerderheid de afgelopen vijf jaar één tot drie keer deel aan een bijeenkomst (conferentie of seminar).

Beoordeling

Van de leerkrachten bezochten 86 van de 90 respondenten conferenties of seminars in de afgelopen vijf jaar. In tabel 4.7 is de waardering van die 86 bezoekers weergegeven.

Tabel 4.7 Waardering leerkrachten conferenties en seminars

Oordeel kwaliteit	Aantal	%
Zeer goed	23	27%
Goed	61	71%
Neutraal	2	2%-
Slecht	-	-
Zeer slecht	-	-
Totaal	86	100%

De beoordeling en de suggesties bij de conferenties nemen we samen met die van de regionale seminars.

Suggesties conferenties en seminars

De meest genoemde suggestie is meer te richten op de praktijk: meer praktisch materiaal voor gebruik in lessen en beter aansluiten bij eindexamenonderwerpen.

Daarnaast zijn er ook losse suggesties:

- zorg voor balans tussen aardrijkskunde en geschiedenisonderwerpen;
- bied materiaal ook in het Engels aan vanwege de grote groep tweetalige docenten en leerlingen;
- geef meer aandacht aan docenten die werkzaam zijn op het vmbo.

4.3.3 Studiereizen docenten

In 2009 is, in het kader van het 'Hudsonjaar'⁶, de eerste studiereis voor docenten naar New York gehouden. In dat jaar was er subsidie vanuit een Europees platform waardoor deelnemers maar een klein deel zelf hoefden te betalen. Sindsdien dragen leerkrachten en scholen de kosten. De kosten zijn ongeveer 1.800 euro per deelnemer en de verdeling (school/leerkracht) verschilt per school. Vaak valt een deel van de reis in de schoolvakantie.

Het doel van de studiereizen is docenten kennis te laten maken met de Verenigde Staten en begrip te laten krijgen voor de relatie tussen de Verenigde Staten en Nederland en voor bredere trans-Atlantische betrekkingen. Bovendien wordt de relatie gelegd met vakinhoudelijke onderwerpen (bijvoorbeeld grootstedelijkheid/aardrijkskunde) en excellent onderwijs. Er zitten vaste onderdelen in het programma zoals het bezoeken van scholen en het consulaat. Er wordt jaarlijks een ander thema voor de studiereis gekozen. Bij de organisatie/invulling van het thema worden de Amerikaanse ambassade en de Daltonschoolen in Den Haag⁷ en New York betrokken.

Bereik

Elk jaar nemen vijftien tot twintig docenten maatschappijleer, geschiedenis en aardrijkskunde uit het voortgezet onderwijs en het HBO deel aan de studiereis. In totaal zijn de afgelopen vier jaar in totaal 66 docenten meegegaan. Er zijn altijd meer aanmeldingen (60 tot 70) dan plekken.

Beoordeling

Van de geënquêteerde docenten hebben zeventien personen deelgenomen aan een studiereis. Allen vonden de waarde van de reis 'groot' of 'zeer groot'. Zij gaven aan nieuwe inzichten te hebben opgedaan door de uitwisseling van vakinhoudelijke kennis en ervaring met collega's (reisgenoten en medewerkers van de ontvangende instanties).

Suggesties

Er zijn suggesties gedaan voor een studiereis naar Washington DC, naar nieuwe NAVO-/EU-lidstaten of naar opkomende markten in Azië (bijvoorbeeld China). Een andere suggestie is het aansluiten bij het thema burgerschap, bijvoorbeeld door samenwerking met ProDemos.

Noot 6 De herdenking van de 'ontdekking' van Manhattan door een VOC-schip in 1609.

Noot 7 De voorzitter van de Atlantische Onderwijscommissie is rector van de Daltonschool in Den Haag en deze school heeft een band met de Daltonschool in New York.

4.3.4 Lesmateriaal

De Atlantische Onderwijscommissie acht de ontwikkeling van lespakketten geen kerntaak; een van onze respondenten merkte hierover het volgende op: 'de leden van de commissie zijn geen schrijvers'. Het aantal lespakketten is beperkt en is, volgens leden van de Onderwijscommissie, zo goed mogelijk afgestemd op de eindexameneisen. Op de website van de Atlantische Commissie staan 'voorproefjes' van de online lesmodule Territoriale conflicten in de Zuid-Chinese Zee, het lesboek 'Venster op Amerika – Nederlands-Amerikaanse betrekkingen sinds de Tweede wereldoorlog' en het boek 'Nieuw-Nederland – Een handelskolonie in de Nieuwe Wereld'. Via de site kunnen deze lesmaterialen aangevraagd worden. Alleen de lesmodule Territoriale conflicten in de Zuid-Chinese Zee is in de afgelopen vier jaar toegevoegd, het andere lesmateriaal is ouder. Het lesboek Nieuw-Nederland is uitgebracht in een oplage van 3.000 exemplaren (2.000 Nederlandse en 1.000 Engelse) en inmiddels uitverkocht. Het lesboek Venster op Amerika is uitgebracht in een oplage van 2.500, waarvan inmiddels de helft verkocht is. De docenten hand-leiding bij de online lesmodule over de conflicten in de Zuid-Chinese Zee is voorjaar 2014 55 keer aangevraagd door docenten uit het voortgezet onderwijs en van lerarenopleidingen (hbo).

Ook staan er vijf websheets (dit woord is afgeleid van 'factsheet', een blad of folder met concrete informatie over een afgebakend onderwerp):

- 1 NAVO (2007, herzien in 2013)
- 2 De EU en Europese veiligheid (is verwijderd, 'binnenkort komt er een update')
- 3 De Kaukasus: Balkan van het Oosten? (2012)
- 4 Energie en Veiligheid (geen jaartal, maar dit websheet is ontwikkeld naar aanleiding van de onderwijsconferentie van de Atlantische Onderwijscommissie in 2007)
- 5 Het Vietnamconflict vanuit Amerikaans perspectief (2005)

Als laatste is er een Portrettengalerij te vinden op de website. In deze galerij staan Amerikanen en Europeanen centraal die invloed op deze trans-Atlantische betrekkingen hebben gehad en/of een uitgesproken visie op deze betrekkingen hebben geuit. Op deze pagina is de volgende opmerking te vinden: 'De portrettengalerij 'groeit': in de loop van 2008 zal er steeds een nieuw portret aan de galerij worden toegevoegd.'

Bereik

In onderstaand overzicht is weergegeven hoe vaak op de website informatie van de onderwijscommissie is geraadpleegd.

Portrettengalerij	13.279
Websheets	3.717
Onderwijspublicaties	2.236
Lesmateriaal	1.342
Lespakket Venster op Amerika (sinds januari 2011)	983
Lespakket Nieuw Nederland	847
Lesmodule Zuid-Chinese Zee (sinds november 2013)	155
Totaal	22.559

Het blijkt dat de portrettengalerij zeer populair is; vermoedelijk kan dit zowel door leerkrachten als leerlingen goed gebruikt worden in lessen en/of werkstukken. Ook de websheets worden verhoudingsgewijs vaak bekeken.

Driekwart van de ondervraagde docenten is bekend met het lesmateriaal van de Atlantische Onderwijscommissie. Een kwart maakt op school gebruik van het lesmateriaal, met name de lesmodule Zuid-Chinese Zee en het lesboek Venster op Amerika.

Beoordeling

Tabel 4.8 Waardering leerkrachten lesmateriaal

Oordeel kwaliteit	Aantal	%
Zeer goed	23	27%
Goed	61	71%
Neutraal	2	2%
Slecht	-	-
Zeer slecht	-	-
Totaal	86	100%

De waardering van het lesmateriaal is voor het overgrote deel (zeer) goed. Opmerkelijk daarbij is dat slechts 22 van de 86 leerkrachten die het lesmateriaal kennen en daar een positief oordeel over hebben, dat ook daadwerkelijk zelf gebruiken. Dit komt vooral doordat ze het niet in hun lesstof kunnen inpassen omdat dat al 'overladen' is, zeker voor de examenklassen. Eén respondent vindt het te 'NAVO-achtig'. Dit interpreteren de onderzoekers als positief: door de overgrote meerderheid van de respondenten wordt het materiaal niet als te NAVO-achtig beschouwd.

Van de 86 leerkrachten vinden 28 (33%) respondenten dat door het gebruik van het lesmateriaal het bewustzijn van leerlingen van veiligheidsvraagstukken wordt (of zou worden) vergroot.

Suggesties

De meest genoemde suggestie is dat het materiaal beter moet aansluiten bij het onderwijsprogramma. Dat programma is immers overvol en er is nauwelijks ruimte voor vrije onderwerpen. Daarnaast wordt opgemerkt dat lesmateriaal voor vmbo wordt gemist.

4.3.5 Profielwerkstukken

In het schooljaar 2013/2014 is, in het kader van 'excellent onderwijs', een pilot gehouden met een profielwerkstukkenproject voor leerlingen van 4 havo en 5 vwo. Koppels leerlingen schreven hun profielwerkstuk op het terrein van internationale vrede en veiligheid. Het ging hierbij om thema's als (inter)nationale conflicten, betrekkingen tussen landen en geopolitieke kwesties en vraagstukken. De koppels woonden drie bijeenkomsten bij op het kantoor van de Atlantische Commissie. Zij kregen een duidelijke, strakke structuur aangeboden vanuit de Atlantische Commissie en ontvingen daarbij begeleiding en hulp bij het zoeken naar informatie.

Bereik

Acht koppels met in totaal zeventien leerlingen (er is een koppel bij van drie leerlingen) van zes scholen namen deel aan de pilot.

Beoordeling

De pilot is positief geëvalueerd door de Atlantische Onderwijscommissie. Daarom organiseert de commissie komend schooljaar voor de tweede maal een profielwerkstukkenproject. Dit keer krijgen zestien koppels van middelbare scholen uit het hele land de kans om mee te doen aan dit project. Er is geen gebrek aan belangstelling van leerlingen; de beperking in het aantal deelnemers zit in de tijdrovende begeleiding.

4.4 Activiteiten gericht op Jonge Atlantici

4.4.1 Inleiding

Jonge Atlantici is in 2006 opgericht en verzorgt de programmering voor de doelgroep 18 tot 35 jaar: studenten en werkende jongeren ofwel young professionals. Het doel is gelijk aan dat van de Atlantische Commissie, maar dan wel met een specifieke doelgroep.

In de eerste jaren is er door de Atlantische Commissie geïnvesteerd in het opzetten van een goed functionerend bestuur van Jonge Atlantici. Het bestuur bestaat uit tien leden, allen student of werkende jongere en allen vrijwilliger. De secretaris van het bestuur wordt sinds medio 2013 één dag in de week betaald door de Atlantische Commissie en moet zorgen voor continuïteit in een bestuur met wisselende bestuurskracht. De secretaris is het aanspreekpunt voor de Atlantische Commissie, behoudt het overzicht over alle activiteiten en verzorgt de nieuwsbrief van Jonge Atlantici.

Het bestuur vergadert een keer per maand (aanwezigheid is verplicht).

Jonge Atlantici streeft ernaar tweemaal per maand een activiteit te organiseren, bestuursleden worden minimaal een keer per maand verwacht aanwezig te zijn. Ten tijde van het onderzoek liep de werving van nieuwe bestuursleden en de belangstelling daarvoor was groot, niet alleen onder studenten, maar ook onder (pas) afgestudeerden. Een bestuursfunctie wordt gezien als waardevol voor het CV en ook als mogelijkheid een netwerk op te bouwen. Er zijn continu twee stagiaires betrokken bij Jonge Atlantici. De stages duren drie maanden.

Programma Jonge Atlantici

Het programma van jonge Atlantici bestaat uit de volgende drie delen:

- bijeenkomsten
- masterclasses
- excursies (bijvoorbeeld aan de Amerikaanse ambassade of aan een vliegbasis)

Studium Generale

Sinds 2011 wordt een Studium Generale georganiseerd voor een groep young professionals. Dit initiatief is door de Atlantische Commissie tot stand gebracht naar aanleiding van de evaluatie van IOB waarin de vraag wordt opgeworpen of er niet meer aandacht moet worden gegeven aan activiteiten gericht op jongeren werkzaam bij overheid en in het bedrijfsleven. Op deze activiteit wordt in 4.4.7. nader ingegaan.

Stagiairs

Ook met het permanent plaats bieden aan stagiairs richt de Atlantische Commissie zich op de doelgroep jongeren. In 4.4.8 wordt aan de hand van de internetenquête ingegaan op de ervaringen van deze jongeren.

4.4.2 Bijeenkomsten

Er worden lezingen, debatten, conferenties en paneldiscussies georganiseerd en ook houden Jonge Atlantici elk jaar een Nieuwjaarsborrel. De inhoud en de organisatie van de bijeenkomsten zijn in handen van het bestuur van Jonge Atlantici, vaak in samenwerking met andere partijen als ministeries, jongerenorganisaties van politieke partijen, de Nationale Jeugdraad of studentenorganisaties. Ook wordt er samengewerkt met de Atlantische Commissie. Deze heeft nauwelijks invloed op de programmering, maar denkt mee en stelt haar netwerk ter beschikking. Ook moeten Jonge Atlantici bij de Atlantische Commissie zijn als er financiering nodig is. In veel gevallen is dit beperkt: de locaties worden vaak door partners ter beschikking gesteld en de sprekers krijgen een boekenbon, bij hoge uitzondering wordt een spreker betaald.

4.4.3 Masterclasses

Eind 2010 werd de eerste masterclass gehouden door Jonge Atlantici bij Instituut Clingendael in Den Haag. In 2011 volgde de tweede en daarna werden er twee georganiseerd in 2012 en drie in 2013. Deze masterclasses worden verzorgd door deskundigen op een bepaald thema en zijn bedoeld voor leden van de Jonge Atlantici, student begunstigers van de Atlantische Commissie en overige geïnteresseerden. Onderwerpen als de Marine, de Luchtmacht en Internationaal Terrorisme kwamen de afgelopen jaren voorbij. Bij de masterclasses is plek voor tien tot dertig bezoekers en deze plekken zijn over het algemeen allemaal vergeven. De laatste twee jaar worden de meeste masterclasses gehouden op het kantoor van de Atlantische Commissie, waar plek is voor 25 deelnemers.

4.4.4 Excursies

De afgelopen vier jaar zijn er door Jonge Atlantici in samenwerking met de bezochte organisaties negen excursies georganiseerd:

- 4 x een ambassade (Franse, Duitse, Israëlische, Amerikaanse)
- 3 x NAVO-hoofdkwartier
- 1 x Onderzeedienst
- 1 x KMA

Contacten werden vaak gelegd vanuit de Atlantische Commissie. De vraag onder de leden van Jonge Atlantici naar deze excursies is groot; per excursie konden tien tot dertig personen deelnemen en over het algemeen zaten de excursies vol.

4.4.5 Bereik programma

Uitnodigen

Uitnodigingen voor de activiteiten worden verstuurd naar mailbestanden van student begunstigers (180), geïnteresseerden (ongeveer 100) en ze worden op Facebook (500 leden, groeit gestaag) en Twitter (250 volgers) geplaatst. Er vindt promotie plaats onder studenten en alumni via studieverenigingen (onder andere met flyers). Dit gaat met wisselend succes aangezien de contacten met deze verenigingen snel verwateren doordat er elk jaar een bestuurswisseling plaatsvindt. Aan het begin van elk semester bezoeken stagiaires colleges van relevante studies om de studenten te vertellen over het bestaan van Jonge Atlantici en de activiteiten die worden georganiseerd. Er worden ook aankondigingen voor activiteiten in Atlantisch Perspectief geplaatst. Uit onze enquête blijkt dat de meeste Jonge Atlantici de nieuwsbrief en de Facebookpagina als primaire bronnen van informatie over de activiteiten van Jonge Atlantici gebruiken. Secundaire bronnen zijn Atlantisch Perspectief en de website.

Aantal activiteiten en deelnemers

Het aantal activiteiten is sinds de oprichting van Jonge Atlantici sterk uitgebreid. De eerste vier jaar werd een beperkt aantal activiteiten georganiseerd: drie in 2007, vijf in 2008 en twee in 2009. Dit aantal is toegenomen tot vijftien in 2013. Daarmee is ook het aantal deelnemers toegenomen. De cijfers voor 2007 tot 2009 zijn niet bekend, maar sinds de 182 deelnemers in 2010 heeft een grote groei plaatsgevonden naar 512 bezoekers in 2013.

Tabel 4.9 Totaal per activiteit⁸

	Bijeenkomsten		Masterclasses		Excursies	
	Bijeenkomsten	Deelnemers	Masterclasses	Deelnemers	Excursies	Deelnemers
2010	5	157	-	-	2	25
2011	10	340	2	33	-	-
2012	11	418	2	38	2	30
2013	11	422	3	60	1	30
Totaal	37	1.337	7	131	-	-

Tabel 4.10 Totaal alle activiteiten⁹

	Aantal bijeenkomsten	Deelnemers	Gemiddelde opkomst
2010	7	182	26
2011	12	373	31
2012	15	486	32
2013	15	*512	34
Totaal	49	1.553	32

* Dit blijkt uit de tellingen van de losse activiteiten, in het jaarverslag 2013 wordt een totaal aantal van 487 deelnemers genoemd.

Noot 8 Bron: jaarverslagen. Deze cijfers komen niet overeen met de cijfers op de website (atlcom.nl -> Jonge Atlantici -> Agenda).

Noot 9 Idem.

De helft van de geënquêteerde Jonge Atlantici geeft aan de afgelopen vijf jaar tussen de een en drie bijeenkomsten bezocht te hebben. De andere helft is vaker actief geweest, deze groep is evenredig verdeeld over vier tot zes keer, zeven tot negen keer en meer dan tien keer.

Werkende jongeren

Een aandachtspunt uit de evaluatie van het IOB in 2010 is meer werkende jongeren te bereiken. Deze doelgroep is minder homogeen dan studenten en daardoor minder makkelijk te bereiken. Het idee leeft bij Jonge Atlantici zich bij werkende jongeren te richten op toekomstige kennisvermenigvuldigers. Daarom willen zij graag ambtenaren, onderzoekers en jonge leden van politieke partijen trekken. Dat proberen zij door de samenwerking met de jongerenorganisaties van politieke partijen, ministeries en studieverenigingen (alumni) te zoeken. Met name bij de masterclasses komen volgens de geïnterviewde Jonge Atlantici relatief veel werkende jongeren opdagen.

4.4.6 Beoordeling bijeenkomsten

De enquête wijst uit dat de inhoudelijke kwaliteit van de bijeenkomsten van Jonge Atlantici als '(zeer) goed' beoordeeld wordt. Een kleine minderheid acht de kwaliteit 'neutraal'. De overgrote meerderheid geeft aan bij werk of studie gebruik te maken van inzichten of informatie die zij door de bijeenkomsten gekregen heeft. Zij doet dit door gebruik te maken van het feit dat hun blik verbreed is door de nieuwe perspectieven die aangedragen worden, door het implementeren van nieuwe inzichten en door gebruik te maken van gepresenteerde bronnen.

Jonge Atlantici vertelden ons dat ministeries en andere betrokken instanties aangeven belang te hebben bij het contact met Jonge Atlantici. Zij kunnen tijdens de bezoeken of andere contacten een spiegel voorhouden.

Er wordt getracht tijdens bijeenkomsten ruimte te geven aan 'tegengeluiden'; dit doen Jonge Atlantici onder andere door journalisten en schrijvers uit te nodigen. In hoeverre dit ook daadwerkelijk tot polemiek leidt, hebben we niet kunnen vaststellen.

Uit de enquête komen de volgende suggesties voor verbetering: meer bijeenkomsten buiten werktijd (avond en weekend), meer bijeenkomsten in Amsterdam en meer verdieping van de discussie bijvoorbeeld door stukken ter voorbereiding te sturen.

4.4.7 Studium Generale

Sinds 2011 wordt jaarlijks voor een groep van young professionals, werkzaam bij overheid en in het bedrijfsleven, een Studium Generale georganiseerd. Momenteel loopt de vierde jaargang.

Het primaire doel is een nieuwe generatie van 'beslissers' een platform te bieden en daarmee de kennis van en bewustwording over het belang van de trans-Atlantische band onder deze jongere generatie 'kennisvermenigvuldigers' te vergroten.

Het is een vrij intensief programma met een tiental bijeenkomsten die gespreid over een jaar plaatsvinden. De selectie van young professionals vindt plaats door kandidaten te laten voordragen door een aantal grote bedrijven dat wereldwijd opereert, grote gemeenten en een aantal NGO's. De Atlantische Commissie selecteert vervolgens twaalf deelnemers. In het programma staat een thema centraal dat een relatie heeft met de doelstelling van de Atlantische Commissie. In het jaarverslag van 2013 van de Atlantische Commissie wordt dit voor de derde jaargang als volgt

onder woorden gebracht: 'De onderwerpen liepen uiteen, maar besloegen – ruim genomen – de (nieuwe) wereldordering vanuit Nederlands en trans-Atlantisch perspectief.'

De werkgevers (met uitzondering van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie) van de deelnemers betalen een bijdrage van 1.500 euro voor deelname. In 2013 bedroeg de totale financiële bijdrage van deelnemers 13.500 euro.

Bereik

Met de lopende vierde jaargang meegerekend zijn met het Studium Generale in totaal 48 deelnemers bereikt.

Beoordeling

De deelnemers aan het Studium Generale zijn enthousiast. Dit blijkt zowel uit de interviews die we gehouden hebben als uit de jaarverslagen van de Atlantische Commissie.

Het uitbreiden van het netwerk wordt door hen belangrijk gevonden en ook de geboden informatie spreekt aan. Deze positieve waardering wordt niet verklaard uit een inhoudelijke relatie met het werk dat deze young professionals doen, maar uit het belang van de thematiek an sich. 'Iedereen zou dit belangrijk moeten vinden' zo wordt door één van de geïnterviewden verwoord.

Belangrijk met het oog op de primaire doelstelling van het Studium Generale is dat de deelnemers aan andere activiteiten van de Atlantische Commissie gaan deelnemen. Uit informatie van de Atlantische Commissie blijkt dat een deel van de deelnemers dit inderdaad doet. Het is niet bekend hoe groot dit deel is.

4.4.8 Stagiairs

In de periode 2009-2013 hebben 24 stagiairs diverse werkzaamheden (zoals helpen bij de voorbereiding en verslaglegging van bijeenkomsten en een bijdrage leveren aan Atlantisch Perspectief) verricht voor de Atlantische Commissie. Zij hebben allen per mail het verzoek gekregen om deel te nemen aan de digitale enquête. Vijftien van hen (62%) hebben aan dit verzoek gehoor gegeven. Op grond van deze enquête kunnen de volgende constatering worden gedaan:

- De meesten (12) vonden de stage leerzaam tot zeer leerzaam; de anderen enigszins leerzaam.
- De meesten (12) maken op dit moment gebruik van wat ze in hun stage geleerd hebben.
- De meesten (11) zijn de activiteiten van de Atlantische Commissie blijven volgen. Het bezoeken van bijeenkomsten wordt daarbij het vaakst (7 keer) genoemd, maar ook Atlantisch Perspectief en de website worden genoemd. Eén van hen is inmiddels bestuurslid van Jonge Atlantici.

4.5 Programma als totaal

In de vorige paragraaf zijn de afzonderlijke activiteiten van de Atlantische Commissie geëvalueerd. Tot besluit van dit hoofdstuk is de overkoepelende vraag aan de orde hoe het gehele programma van de Atlantische Commissie wordt beoordeeld. Achtereenvolgens worden de volgende vier deelvragen beantwoord:

- 1 Passen de activiteiten binnen de doelstelling?
- 2 Wat is de kwaliteit van het programma?

- 3 Wat is het bereik van het programma?
- 4 In hoeverre neemt de Atlantische Commissie een unieke positie in?

Conform doelstelling?

In hoofdstuk 2 is geconstateerd dat de door de Atlantische Commissie geformuleerde doelstelling “het aanbieden van een platform voor politieke discussie en debat teneinde de bekendheid met het bewustzijn van trans-Atlantische veiligheidsvraagstukken, in het bijzonder de rol van de NAVO hierin, te bevorderen” door de belangrijkste stakeholders onderschreven wordt. Op grond van de beschrijving van activiteiten in de voorgaande paragraaf blijkt dat in de praktijk het begrip ‘trans-Atlantische veiligheidsvraagstukken’ ruim wordt opgevat. Ook onderwerpen die met name van invloed (kunnen) zijn op de veiligheid aan deze zijde van de Atlantische Oceaan krijgen aandacht in de activiteiten van de Atlantische Commissie. Conform de statutaire doelstelling wordt eveneens aandacht geschonken aan trans-Atlantische samenwerking in meer algemene zin, dus niet in hoofdzaak betrekking hebbend op veiligheidsvraagstukken.

Deze ruime interpretatie van het onderwerp waarover de Atlantische Commissie inzicht wil verschaffen, kan rekenen op een collectief draagvlak onder de stakeholders van de Atlantische Commissie.

Ten slotte kan op grond van de evaluatie van de afzonderlijke activiteiten worden opgemerkt dat de term *kennisoverdracht* aan de doelstelling toegevoegd zou kunnen worden.

Kwaliteit van het programma

Op grond van de evaluatie van afzonderlijke onderdelen kan worden geconstateerd dat de Atlantische Commissie een kwalitatief hoogwaardig programma uitvoert. De belangrijkste kanttekeningen die bij de uitvoering van dit programma worden geplaatst, luiden:

- Er kan meer worden ingespeeld op de actualiteit, met name de crisis rond Oekraïne wordt hierbij als voorbeeld genoemd.
- Het lesmateriaal is beperkt en ten dele verouderd.
- De communicatie rond de activiteiten is voor verbetering vatbaar: de website en sociale media kunnen daar een belangrijke bijdrage aan leveren.

Bereik van het programma

De Atlantische Commissie verzorgt jaarlijks een breed scala aan activiteiten die gericht zijn op de verschillende doelgroepen die door de Atlantische Commissie worden genoemd. Daarbij geldt dat van bepaalde doelgroepen (zoals journalisten en parlementariërs) een aanzienlijk groter deel bereikt wordt dan van andere doelgroepen zoals young professionals, studenten en leerlingen van de bovenbouw havo en vwo. In algemene zin geldt voorts dat vooral selecte groepen worden bereikt, dat wil zeggen mensen die al een meer dan gemiddelde belangstelling voor vraagstukken op het gebied van internationale veiligheid hebben. Meer specifiek zijn ten aanzien van het bereik van het programma de volgende conclusies te trekken:

- In 2013 is het (gemiddelde) aantal deelnemers aan publieksbijeenkomsten en onderwijsbijeenkomsten lager dan in voorgaande jaren. Het is niet duidelijk welke factoren dit verklaren.
- Er is een duidelijke groei in het aantal bezoekers van de website.
- Er is eveneens een duidelijke groei van het aantal jonge atlantici en deelnemers van activiteiten van Jonge Atlantici.

Unieke positie

De Atlantische Commissie heeft een andere doelstelling dan andere organisaties zoals Clingendael, HCSS, JASON, NGIZ, NVNN en de Europese Beweging Nederland die ten dele op hetzelfde terrein werkzaam zijn.

Geen van deze organisaties stelt zich ten doel om bij een breed scala aan doelgroepen belangstelling en inzicht te wekken in de internationale Atlantische samenwerking. Dat is ook zichtbaar in de activiteiten die de verschillende organisaties ontplooiën. Er is weliswaar een zekere overlap in type activiteiten dat wordt ontplooid maar de focus in het programma van de Atlantische Commissie is duidelijk verschillend van die van de andere organisaties. Waar dit meerwaarde heeft wordt door de Atlantische Commissie samengewerkt met tal van organisaties die over relevante kennis op het gebied van veiligheidsvraagstukken beschikken, waaronder de hierboven genoemde.

5 Doelmatigheid

Subsidiekader

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Defensie zijn de twee belangrijkste subsidieverstrekkers. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken geeft de subsidiebeschikking af en draagt ongeveer twee keer zoveel bij als het Ministerie van Defensie.

De subsidie aan de Atlantische Commissie betreft een zogenaamde 'instellingssubsidie'. Dit is een subsidie ten behoeve van de integrale kosten van de werkzaamheden van een instelling. Deze onderscheidt zich van de activiteitsubsidie; een subsidie ten behoeve van activiteiten (projecten of programma's), gericht op vooraf omschreven doelstellingen en resultaten.

In de vorige evaluatieperiode werd een jaarlijkse subsidie verstrekt op basis van een door de Atlantische Commissie ingediend globaal jaarprogramma. Om de Atlantische Commissie meer flexibiliteit te bieden in de aanwending van de subsidiegelden, wordt de subsidie sinds 2010 verstrekt voor een periode van vijf jaar.

Overzicht baten en lasten

Op basis van de jaarverslagen kunnen de baten en lasten in beeld worden gebracht. In onderstaande tabel zijn de baten over de periode 2010 – 2013 weergegeven.

Tabel 5.1

Baten Atlantische Commissie			Bedragen x 1.000	
Baten	2010	2011	2012	2013
Ministerie van Buitenlandse Zaken/Defensie	485	495	500	505
Overige inkomsten	124	126	148	124
Totaal	609	621	648	629

Uit dit overzicht blijkt dat de ministeries samen ongeveer 80% van de financiële middelen van de Atlantische Commissie inbrengen. De overige 20% van de baten is afkomstig uit bijdragen van de NAVO, de Amerikaanse ambassade, begunstigers, abonnees van Atlantisch Perspectief en enkele incidentele financiers van specifieke activiteiten. De inbreng van financiële middelen en de verdeling daarvan over de verschillende subsidieverstrekkers is vergelijkbaar met de periode 2006-2009 (zie bijlage 2).

Wel kan worden geconstateerd dat de Atlantische Commissie in de periode 2010-2013 gemiddeld genomen over iets meer financiële middelen beschikte, namelijk € 626.750 tegen € 579.000 in de periode 2006-2009. Een toename van ongeveer 8%.

De uitgaven van de Atlantische Commissie zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 5.2 Lasten Atlantische Commissie

Lasten	2010	2011	2012	2013
Platform- en netwerkactiviteiten	148	136	161	155
Onderwijs	127	139	127	134
Openbare bijeenkomsten	115	141	147	146
Media	190	189	193	201
Overige Activiteiten	9	11	9	8
Totaal	589	616	637	644

Net als voor de baten geldt dat de uitgaven in deze periode wat hoger liggen dan in de vorige evaluatieperiode: in 2010 – 2013 bedroegen de lasten gemiddeld € 621.000 en in 2006 – 2008 € 586.000. Een toename van ongeveer 6%.

De verdeling van lasten over de verschillende activiteiten is in de periode 2010 – 2013 vergelijkbaar met de verdeling in de periode 2006 – 2009.

De baten liggen gemiddeld gesproken in de periode 2010-2013 zo'n 5.000 euro hoger dan de lasten: in de voorgaande evaluatieperiode was het resultaat gemiddeld zo'n 5.500 euro negatief.

Vastgesteld kan worden dat de baten en lasten door de Atlantische Commissie goed in beeld worden gebracht en dat de uitgaven binnen het beschikbare budget zijn gebleven.

Efficiënte besteding van middelen

De vraag is of met het oog op de doelstelling van de Atlantische Commissie en de departementen de financiële middelen op een efficiënte wijze worden ingezet.

Bij beantwoording van deze vraag dient allereerst te worden geconstateerd dat door de Atlantische Commissie voor een beperkt budget een breed en kwalitatief hoogstaand programma wordt uitgevoerd waarmee de verschillende doelgroepen worden bereikt. Het uitgebreide netwerk van de directeur en bestuursleden van de Atlantische Commissie, alsmede de bereidheid van jonge Atlantici om op vrijwillige basis activiteiten te verrichten, dragen in belangrijke mate bij aan de totstandkoming van dit programma.

Voorts kan op grond van het onderzoek worden vastgesteld dat de meeste activiteiten afzonderlijk en het programma als totaal passen binnen de doelstelling en ook zeker bijdragen aan het realiseren van de doelstelling. Daarbij past wel de kanttekening dat de mate waarin de verschillende activiteiten bijdragen aan het realiseren van de doelstelling niet is vast te stellen. Bijvoorbeeld: er kan niet worden aangegeven of de publieksbijeenkomsten meer of minder bijdragen aan het wekken van belangstelling en inzicht in de internationale Atlantische samenwerking dan het Studium Generale.

Subsidierelatie

In de interviews met de Atlantische Commissie en subsidiegevers is de vraag aan de orde gesteld of de huidige subsidierelatie de meest geschikte vorm van subsidiëring is of dat een vorm van projectsubsidie wenselijk zou zijn. Als mogelijke voordelen van een projectsubsidie worden genoemd:

- Er is meer stimulans om meerdere financiers voor de uitvoering van activiteiten te vinden.
- Bij de uitvoering van activiteiten wordt meer rekening gehouden met wensen van financiers.
- De efficiency binnen de organisatie wordt groter omdat er meer dwang is om activiteiten zo snel mogelijk af te ronden: hoe efficiënter de 'opdrachten' worden afgehandeld des te meer tijd blijft er over om nieuwe opdrachten te verwerven.

Tegenover deze mogelijke voordelen staat een aantal mogelijke nadelen:

- De financiële risico's worden aanzienlijk groter: als de organisatie er niet in slaagt voldoende financiering voor projecten te krijgen is het voortbestaan in gevaar.
- De onafhankelijkheid ten opzichte van de financiers wordt beperkt: het is de keerzijde van het meer rekening houden met de wensen van opdrachtgevers.
- Er gaat veel tijd zitten in het verwerven van financiering van projecten: dit zal de kwaliteit van de uitvoering van activiteiten onder druk zetten.

De voor- en nadelen tegen elkaar afwegend luidt de conclusie van de onderzoekers dat de nadelen van projectsubsidie in het geval van de Atlantische Commissie groter zijn dan de voordelen. De argumentatie hiervoor luidt:

- Een kleine organisatie als de Atlantische Commissie, die geen financiële reserves heeft, wordt door tegenslagen snel bedreigd in haar voortbestaan.
- Het is, gelet op de doelstelling van de Atlantische Commissie, ook moeilijk andere financiers dan de huidige te vinden. Zo is in de afgelopen periode wel getracht om onder meer grote bedrijven mee te laten financieren maar deze bedrijven stellen zich op het standpunt dat belangstelling en inzicht wekken in internationale Atlantische samenwerking een overheidstaak is.

Meerjarige subsidie

In de periode 2010-2014 heeft de Atlantische Commissie beschikt over een meerjarige subsidie van de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie. Voorheen werd de Atlantische Commissie op jaarbasis gesubsidieerd. De voordelen voor de Atlantische Commissie zijn evident:

- Aangegane financiële verplichtingen kunnen makkelijker worden nagekomen zonder dat dit tot liquiditeitsproblemen leidt.
- Er konden bepaalde lange termijninvesteringen worden gedaan, met name in de IT-structuur en het ontwikkelen van nieuwe programmaonderdelen zoals het Studium Generale.
- Er is minder tijd nodig voor administratieve verplichtingen rond de subsidieverstrekking.

Bij continuering van de subsidie vanuit de beide ministeries voor de komende jaren is de vraag aan de orde welke voorwaarden in de nieuwe subsidieovereenkomst opgenomen kunnen worden. Op deze vraag zal in het laatste hoofdstuk worden ingegaan.

6 Beoordeling aandachtspunten evaluatie IOB

De Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) evalueerde de Atlantische Commissie over de periode 2006-2009 en benoemde in haar rapport een aantal aandachtspunten. In dit hoofdstuk wordt nagegaan in hoeverre daarmee door de Atlantische Commissie rekening is gehouden bij de uitvoering van activiteiten in de periode 2010-2014.

Debat en polemiek

IOB 2010

Zowel de openbare bijeenkomsten als het tijdschrift Atlantisch Perspectief zouden aan dynamiek en diepgang winnen indien er vaker ruimte zou worden geboden voor debat en het bespreken van bepaalde thema's vanuit verschillende invalshoeken.

Bevindingen DSP-groep

Hieraan wordt de nodige aandacht besteed, zowel in de publieksbijeenkomsten van de Atlantische Commissie als in de activiteiten van Jonge Atlantici. Dit gebeurt met name door te werken met externe moderators en in de activiteiten veel ruimte in te bouwen voor discussie en een breed uitnodigingsbeleid.

Er bestaat natuurlijk een zeker spanningsveld tussen de doelstelling van de Atlantische Commissie en het bieden van een zo objectief mogelijk platform voor discussie.

Naar de waarneming van de onderzoekers is men zich binnen de Atlantische Commissie bewust van dit spanningsveld en wordt daar bij de invulling van activiteiten rekening mee gehouden.

Studenten en werkende jongeren

IOB 2010

Het is de vraag of jongeren die werken in het bedrijfsleven of bij de overheid als een doelgroep moeten worden beschouwd.

Bevindingen DSP-groep

Met het oog op deze aanbeveling is in 2011 met het Studium Generale gestart dat zich richt op young professionals. Uit de evaluatie blijkt dat deze activiteit een goed middel is om een beperkt aantal young professionals te bereiken. Ook Jonge Atlantici pakt dit punt op. Zij werken samen met jongerenorganisaties van politieke partijen, ministeries en studieverenigingen (alumni). Met name aan de masterclasses nemen relatief veel young professionals deel.

Uitnodigingsbeleid

IOB 2010

Het is de vraag of openbare bijeenkomsten bedoeld zijn voor een min of meer afgebakend publiek (de begunstigers en de speciale relaties) of dat zij een breder publiek zouden moeten bereiken.

Bevindingen DSP-groep

De publieksbijeenkomsten en seminars van de Atlantische Commissie zijn sinds 2010 ook voor niet-begunstigers opengesteld. Jonge Atlantici heeft de afgelopen vier jaar veel meer activiteiten georganiseerd voor young professionals. Met deze activiteiten heeft de Atlantische Commissie inderdaad een breder publiek bereikt.

Lesmateriaal

IOB 2010

Om het gebruik van het digitale lesmateriaal te bevorderen dient er nog meer energie in te worden gestoken.

Bevindingen DSP-groep

Er is energie gestoken in de vernieuwing van het lesmateriaal. Er is een nieuwe leermodule 'Zuid-Chinese Zee' ontwikkeld en er is een nieuwe websheet 'De Kaukasus: Balkan van het Oosten' ontwikkeld. Daarnaast is de websheet NAVO vernieuwd en wordt aan de vernieuwing van 'de EU en Europese veiligheid' gewerkt. Dat neemt niet weg dat een deel van het lesmateriaal nog steeds als verouderd wordt beschouwd.

Atlantisch Perspectief

IOB 2010

Het profiel van het tijdschrift Atlantisch Perspectief zou onder andere worden versterkt door de artikelen te rubriceren als opinie, beschouwing of analyse.

Bevindingen DSP-groep

Deze rubricering is doorgevoerd.

De website

IOB 2010

De website van de Atlantische Commissie heeft de potentie om een belangrijke informatiebron (of portaal) te zijn voor geïnteresseerden in internationale veiligheidsvraagstukken. Dit kan door het plaatsen van meer actuele nieuwsberichten, aankondigingen van externe evenementen, links naar relevante onderzoeksrapporten en denktanks, signalementen van boeken over trans-Atlantische vraagstukken en video-items.

Bevindingen DSP-groep

De website van de Atlantische Commissie is in zoverre aangepast dat het informatieaanbod is vergroot, maar nog niet van een portaalfunctie kan worden gesproken.

Overigens bestaat bij de Atlantische Commissie het voornemen de website op korte termijn te vernieuwen en een digitaal informatieplatform te realiseren waarin ook sociale media geïntegreerd zijn.

Monitoring en analyse

IOB 2010

De Atlantische Commissie kan meer doen om haar bereik te monitoren en de tevredenheid van haar doelgroepen te peilen, opdat de inspanningen daarop kunnen worden afgestemd.

Bevindingen DSP-groep

De Atlantische Commissie houdt systematisch bij hoeveel deelnemers met de verschillende bijeenkomsten, studiereizen en andere activiteiten zoals het Studium Generale bereikt worden. Ook wordt bij een aantal van de bijeenkomsten een beknopte evaluatie gehouden waarin onder meer gevraagd wordt om een oordeel te geven over de kwaliteit.

Er worden echter geen (geslaagde) activiteiten ondernomen om een beeld te krijgen over de waardering voor website, tijdschrift en lesmateriaal. Ook wordt het gebruik van het lesmateriaal niet gemonitord.

Subsidie

IOB 2010

Indien de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie een subsidie voor vijf jaar toekennen, zou dit de Atlantische Commissie in staat stellen om meer aan langetermijnplanning te doen en desgewenst enkele diepte-investeringen te doen in bijvoorbeeld de website of het lesmateriaal.

Bevindingen DSP-groep

De vijfjarige subsidie heeft voor de Atlantische Commissie als belangrijk voordeel dat de financiële basis meer solide is en er makkelijker financiële verplichtingen aangegaan kunnen worden omdat er minder snel liquiditeitsproblemen ontstaan. Deze meer solide basis heeft er toe bijgedragen dat de Atlantische Commissie meer aan lange termijnplanning heeft kunnen doen. Het opzetten van het Studium Generale is daar het duidelijkste voorbeeld van. Voorts is er geïnvesteerd in de IT van de Atlantische Commissie. Er is ook nieuw lesmateriaal ontwikkeld en het informatieaanbod op de website is vergroot, maar de daarmee gemoeide uitgaven zijn beperkt geweest en kunnen niet als diepte-investeringen worden beschouwd.

7 Conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk trekken wij aan de hand van de beantwoording van de onderzoeksvragen de belangrijkste conclusies en doen wij een aantal aanbevelingen.

7.1 Conclusies

Relevantie en effectiviteit

In deze evaluatie wordt geconstateerd dat de Atlantische Commissie een kwalitatief hoogwaardig programma uitvoert dat bijdraagt aan het realiseren van de doelstelling een platform te bieden voor publieke discussie en debat, teneinde de bekendheid met en het bewustzijn van trans-Atlantische veiligheidsvraagstukken, in het bijzonder de rol van de NAVO hierin, te bevorderen. Deze doelstelling wordt bovendien onderschreven door de belangrijkste financiers en stakeholders van de Atlantische Commissie. De waardering voor de activiteiten van een aantal belangrijke doelgroepen, te weten jonge atlantici, leerkrachten en journalisten, is groot.

Voor de activiteiten van de Atlantische Commissie geldt voorts dat van bepaalde doelgroepen (zoals journalisten en parlementariërs) een aanzienlijk groter deel bereikt wordt dan van andere doelgroepen zoals young professionals, studenten en leerlingen van de bovenbouw havo en vwo. Via het Studium Generale en de activiteiten van Jonge Atlantici is het bereik onder young professionals en studenten in de afgelopen periode duidelijk toegenomen. Het is op grond van onze evaluatie niet vast te stellen of dat ook voor havo- en vwo-leerlingen geldt.

Ook het bereik van de website is gemeten en het aantal bezoekers is duidelijk toegenomen. Een aandachtspunt is de terugloop van het (gemiddeld) aantal bezoekers van publieksbijeenkomsten.

Vanuit de onderwijscommissie worden de activiteiten vooral gericht op leerkrachten en secundair op leerlingen van vwo en havo.

Voor de activiteiten van deze commissie geldt dat het bereik onder leerkrachten goed is, met ook hier als aandachtspunt dat het gemiddeld aantal deelnemers van onderwijsbijeenkomsten in 2013 lager lag dan in voorgaande jaren.

Ten aanzien van het bereik van leerlingen zijn de volgende kanttekeningen te plaatsen:

- Het is voor de Atlantische Commissie geen eenvoudige opgave om (actueel) lesmateriaal te ontwikkelen dat in de hogere klassen van havo/vwo te gebruiken valt.
- Het gebruik van het huidige lesmateriaal is vrij beperkt en er is dus in dit opzicht twijfel over de effectiviteit.

Met haar programma waarin debat en informatieoverdracht centraal staan onderscheidt de Atlantische Commissie zich duidelijk van andere organisaties die op het terrein van internationale veiligheidsvraagstukken actief zijn.

Doelmatigheid

Ten aanzien van de doelmatigheid kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- De baten liggen gemiddeld gesproken in de periode 2010-2013 zo'n 5.000 euro hoger dan de lasten: in de voorgaande evaluatieperiode was het resultaat gemiddeld zo'n 5.500 euro negatief. Vastgesteld kan worden dat de baten en lasten door de Atlantische Commissie goed in beeld worden gebracht en dat de uitgaven netjes binnen het beschikbare budget zijn gebleven.
- De middelen worden efficiënt besteed in de zin dat er een omvangrijk en hoogwaardig programma wordt gerealiseerd dat bijdraagt aan het realiseren van de doelstelling.
- De huidige vorm van een meerjarige instellingssubsidie is het best passend voor de Atlantische Commissie.

Opvolging aandachtspunten IOB-evaluatie

De meeste door IOB geformuleerde aandachtspunten zijn door de Atlantische Commissie opgepakt. Daarbij springt de toegenomen aandacht voor young professionals het meest in het oog. Belangrijke aandachtspunten die nog (nadere) aandacht behoeven zijn de verdere verbetering van de website, het beter zicht krijgen op het bereiken van studenten en leerlingen van havo en vwo en het lesmateriaal.

Op deze punten wordt in de aanbevelingen nader ingegaan.

7.2 Aanbevelingen

Financiering door ministeries: vierjarige subsidie

- 1 Continueer de huidige wijze van financieren.
- 2 Benoem in de subsidieovereenkomst de doelstelling die de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie verbinden aan de subsidie. Deze doelstelling komt overeen met die van de Atlantische Commissie met de kanttekening dat het begrip *kennisoverdracht* aan deze doelstelling kan worden toegevoegd.
- 3 De huidige subsidieovereenkomst bevat veel procedurele verplichtingen voor de Atlantische Commissie. We geven het Ministerie van Buitenlandse Zaken in overweging het aantal verplichtingen te beperken. In plaats daarvan kunnen enkele inhoudelijke wensen ten aanzien van het jaarplan worden opgenomen.
- 4 Het verdient aanbeveling dat de beide ministeries en de Atlantische Commissie minimaal twee keer per jaar een overleg hebben over het programma van de Atlantische Commissie. Eén overleg kan plaatsvinden voorafgaand aan het jaarplan dat de Atlantische Commissie conform de subsidievoorwaarden moet indienen. De beide ministeries kunnen dan aandachtspunten meegeven voor het programma van de Atlantische Commissie in het komende jaar. Een tweede overleg kan plaatsvinden als de Atlantische Commissie haar conceptjaarverslag gereed heeft en heeft vooral een evaluatief karakter.

Communicatieplan

- 5 Laat de Atlantische Commissie een communicatieplan opstellen waarin aandacht is voor:
 - op welke wijze de belangrijkste doelgroepen het best bereikt kunnen worden;
 - de verdere versterking van de activiteiten voor en door Jonge Atlantici;
 - de wijze waarop informatie verspreid wordt via Atlantisch Perspectief, de website en social media.

Lesmateriaal

- 6 Investeer in de ontwikkeling en verspreiding van lesmateriaal of stop. Lesmateriaal kan een belangrijk bijdrage leveren aan het bereiken van de doelstelling van de Atlantische Commissie. Daarvoor moet de kwaliteit hoog zijn, moet het goed aansluiten bij de eindexamenonderwerpen en moet de verspreiding adequaat zijn. Dit vergt investering van tijd en geld. Waarschijnlijk kan die investering alleen plaatsvinden als daarvoor nieuwe subsidiemogelijkheden aangewend worden.

Zicht op bereik

- 7 Monitor waar mogelijk het bereik van het aantal unieke deelnemers in een jaar.
- 8 Koppel monitoring van bereik aan prioriteiten die de Atlantische Commissie zichzelf stelt.
- 9 Indien bijvoorbeeld prioriteit wordt gegeven aan vernieuwing van het lesmateriaal, moet ook worden nagegaan in hoeverre dat lesmateriaal wordt gebruikt.

Bijlagen

Bijlage 1 Geïnterviewde personen

Instantie	Naam
Atlantische Commissie	Bram Boxhoorn (directeur)
	Janneke Suiskind (projectmanager onderwijs en Jongeren)
Bestuur Atlantische Commissie	Dirk Jan van den Berg (voorzitter)
	Monika Sie (penningmeester)
	Angelien Eijssink (Tweede Kamerlid PvdA)
Onderwijscommissie	Hans Luijendijk (voorzitter)
Jonge Atlantici	Rowinda Appelman (voorzitter)
	Gerben Stormbroek (ex-bestuurslid)
	Marianne Copier (secretaris)
Deelnemers Studium Generale	Justyna Kraijevska, gemeente Amsterdam
Ministerie van BuZa	Nathalie Jaarsma
	Erica Schouten
Ministerie van Defensie	Auke Venema
NAVO	Eric Povel
Clingendael	Adriaan Schout
Centrum voor strategische studies	Rob de Wijk
Wetenschap	Ruud van Dijk (UvA)
Journalisten	Leonard Ornstein (VPRO)
	Jan van Benthem (Nederlands Dagblad)
Amerikaanse Ambassade	Joan Lockard

Bijlage 2: Overzicht baten 2006 t/m 2009

	Jaarstukken 2006	Jaarstukken 2007	Jaarstukken 2008	Begroting 2009
Baten				
<i>Aandeel BuZa/Def/OCW</i>	⁶⁴ 460.877	⁶⁵ 448.125	⁶⁶ 476.081	475.416
Subsidie NAVO	33.517	26.163	21.383	35.000
Overige non-profit organisaties	19.222	40.189	55.531	
Contributie bedrijven, begunstigers, abonnees en studenten	20.275	20.833	18.457	?
Overige subsidies en bijdragen	18.592	16.046	52.072	40.203
Baten en lasten voorgaande jaren	35	-	60	?
<i>Aandeel Atlantische Commissie</i>	91.641	103.231	147.503	135.203
Som der baten	552.518	561.331	623.584	610.619

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam

T +31 (0)20 625 75 37
dsp@dsp-groep.nl
www.dsp-groep.nl

KvK A'dam 33176766

DSP-groep, opgericht in 1984, is een onafhankelijk landelijk bureau voor onderzoek, advies en management, met zestig medewerkers. We werken in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook van maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal en lokaal niveau.

Werkvelden

De werkvelden waarop we de meeste expertise hebben opgebouwd zijn veiligheid, jeugd, sport, kunst en cultuur, onderwijs, openbare ruimte en groen, sociaal beleid, stedelijke vernieuwing, welzijn, wonen en wijkgericht werken.

Dienstverlening

We ondersteunen onze opdrachtgevers bij complexe vraagstukken. We kunnen onderzoek doen, een registratiesysteem of monitor ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of tijdelijk het management voeren. DSP-groep geeft ook trainingen, workshops en lezingen.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers.